

До спеціалізованої вченої ради
Д 35.051.03 у Львівському національному
університеті імені Івана Франка

79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14

Відгук

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента **Кудінова Сергія Сергійовича** на дисертацію **Лозинської Юлії Іванівни** на тему **«Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Проблематика достовірності/вірогідності результатів пошуково-пізнавальної діяльності у кримінальному провадженні привертала увагу до себе з часів формування основ кримінальної процесуальної теорії доказування, а також теорії криміналістики та юридичної психології. Не дивлячись на майже двохсот річну історію її різногалузевої розробки, до якої у різний час долучалися О. С. Александров, І. В. Басиста, В. П. Бахін, І. Бентам, Р. С. Белкін, В. С. Бурданова, В. В. Вапнярчук, Л. Є. Владимиров, В. Г. Гончаренко, І. В. Гловюк, В. П. Гмирко, К. П. Гришина, М. М. Гродзинський, Ю. М. Грошевий, Д. В. Давидова, А. А. Давлетов, В. Я. Дорохов, А. В. Заклюка, О. В. Капліна, І. І. Котюк, Л. А. Кірмач, В. О. Коновалова, С. С. Кудінов, А. А. Кухта, О. В. Литвин, А. О. Ляш, К. Ю. А. Міттермайер, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, М. І. Порубов, О. Р. Ратінов, Б. Г. Розовський, Ю. М. Середа, Д. Б. Сергеева, С. М. Сівочек, Х. Р. Слюсарчук, В. Д. Спасович, С. М. Стахівський, А. С. Степаненко, О. С. Степанов, В. В. Тютюнник, Л. Д. Удалова, І. Я. Фойницький, І. Л. Чупрікова, В. Ю. Шепітько, О. Г. Шило, М. Є. Шумило та багато інших науковців, залишаються дискусійними питання одержання у кримінальному провадженні

достовірного знання про обставини, що підлягають доказуванню. Причинами цього виступають не тільки різні наукові підходи до визначення засобів збирання, оцінки та використання доказів у кримінальному провадженні та процесуальній формі їх реалізації, але й недостатнє дослідження питань науково-технічного забезпечення доказування та притаманних людям, які виступають в якості одного з основних джерел відомостей про обставини події кримінального правопорушення та осіб, які до неї причетні, вади сприйняття, запам'ятовування та відтворення відомої ним інформації або прагнення змінити у власних інтересах матеріальні сліди-відображення, власні показання, тим самим формуючи умови для одержання стороною обвинувачення, захисту, судом недостовірних даних про події, що відбулися. Наведене дозволяє зробити **висновок про актуальність теми дисертації Ю.І. Лозинської. Вона відповідає п. 7.6 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 р., затвердженому наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275, а також напряму науково-дослідної роботи факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія злочинам, підслідним ОВС: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0115U006501).**

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується:

- по-перше, структурою дослідження та викладення його результатів, яка дозволила відповідно до наукової спеціальності 12.00.09 (кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) здійснити на підставі аналізу теоретичних уявлень, слідчої та судової практики авторське визначення сутності достовірності показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні;
- по-друге, опрацюванням дисертантом значної джерельної бази з 440 найменувань в галузях філософії, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, юридичної психології, судової експертизи, практики Європейського суду з прав людини, матеріалів

187 кримінальних проваджень, розглянутих і вирішених місцевими судами Львівської, Закарпатської, Дніпропетровської, Донецької, Миколаївської областей у період 2013–2017 рр., результатів опитування 191 респондента (18 суддів, 32 прокурорів, 30 адвокатів, 89 слідчих, 22 науково-педагогічних працівників), а також здійсненням особистого спостереження за допитами 58 свідків під час судових розглядів 32 кримінальних справ протягом 2016–2018 рр. у Галицькому, Шевченківському, Залізничному районних судах м. Львова.

Дисертація відзначається елементами **наукової новизни**, оскільки вперше на сучасному етапі розвитку вітчизняної юридичної науки на монографічному рівні, а не в окремих та розрізнених публікаціях, на підставі вивчення КПК України 2012 року, спеціальної літератури, слідчої та судової практики розглянуті особливості з'ясування достовірності показань свідка. Проведене дослідження формує основи подальшої системної розробки питань з'ясування достовірності доказів, які містяться у показаннях потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, протоколах інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, висновках експертизи, речових доказах. Це визначає наукову цінність даної дисертації. На нашу думку, до основних положень і висновків, в яких конкретизовано наукову новизну дисертації Юлії Іванівни Лозинської слід віднести такі:

1) визначення поняття достовірності показань свідків як їх властивості, яка проявляється у судженні суб'єкта доказування поза розумним сумнівом про повну відповідність цього показання реальним фактам та обставинам, що мають значення для кримінального провадження, сформульованого на підставі оцінки відомостей, які містяться в ньому, щодо наявності або відсутності внутрішніх, зовнішніх протиріч показання з іншими доказами у кримінальному провадженні, неточностей, прогалин та їх змісту;

2) визначення та розкриття змісту кримінальних процесуальних гарантій, як нормативних приписів, що створюють умови для давання свідком достовірних показань та їх об'єктивну перевірку й оцінку;

3) опис з'ясування достовірності показань свідків як діяльності, спрямованої на перевірку й оцінку одержаних показань на предмет правдивості, тобто їх відповідності реальним подіям, що сталися, шляхом застосування під час доказування сторонами кримінального провадження, судом передбачених кримінальним процесуальним законодавством засобів пошуково-пізнавальної діяльності;

4) класифікація та розкриття змісту протиріч, неточностей, прогалин як параметрів, за якими можуть бути об'єктивно досліджені показання свідка на предмет його достовірності;

5) обґрунтування оптимізації нормативно-правової регламентації з'ясування достовірності показань свідка шляхом внесення змін та доповнень у ч. 1 ст. 65, п. 5 ч. 1 ст. 112, п. 5 ч. 1 ст. 137, ч. 9 ст. 224, ч. 1 ст. 354 КПК України.

Практичне значення розглядуваної дисертації вбачається у тому, що одержані Ю.І. Лозинською результати можуть сприяти удосконаленню практики доказування як на досудових так і судових стадіях кримінального провадження. В науково-дослідній сфері – бути основою для подальших окремих галузевих кримінальній процесуальних, криміналістичних та психологічних досліджень питань з'ясування достовірності доказів у кримінальному провадженні. У навчальному процесі – під час підготовки та перепідготовки співробітників органів досудового розслідування, прокурорів, захисників та суддів. Певні кроки в цьому напрямі вже були здійснені дисертантом шляхом впровадження основних результатів дослідження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 06.06.2018 р. № 41).

Структура та зміст дисертації. Структурно дисертація Ю.І. Лозинської відповідає вимогам, які пред'являються до такого роду наукової продукції.

Перший розділ за класичною схемою формування структури дисертаційного дослідження присвячений огляду наукових джерел за темою дослідження. Він розбитий на два блоки. Перший присвячений стану наукової розробки питань достовірності показань свідка та її з'ясування у кримінальному

провадженні. Це здійснене шляхом розгляду наукових здобутків фахівців у галузі кримінального процесу, криміналістики та юридичної психології у історичному аспекті їх розвитку. При цьому дисертантка показала, що нею опрацьовані літературні джерела, які представляють наявний спектр різногалузевих наукових уявлень про достовірність знання та істину у кримінальному провадженні, формування внутрішнього переконання при оцінці одержаних доказів. Юлія Іванівна вірно зазначає, що у численних дослідженнях цих питань достовірність показань свідка та її з'ясування виступало в якості явищ через призму дослідження яких формувалися загальні уявлення про з'ясування достовірності доказів у кримінальному провадженні (стор. 28-37 дисертації, стор. 6 автореферату). Другий – методологічним засадам дослідження. В ньому автор показала, що вона оволоділа теоретичними знаннями та навичками організації та здійснення дисертаційного дослідження. Відзначимо, що дисертантка не формально підійшла до визначення методологічних засад її роботи. Наукова значимість цієї частини дослідження полягає у систематизації методологічних платформ (утилітаризм, гуманізм, скептицизм, матеріалізм, філантропізм, ригоризм, емпіризм, раціоналізм, матеріалістична діалектика, релятивізм, системо-миследіяльності), аналізуючи потенціал яких Юлія Іванівна визначила власну методологічну позицію як поміркований консерватизм. Базовим світоглядним підходом для якого залишається матеріалістична діалектика з відкритістю до наукового доробку науковців, які з позицій інших методологічних концептів розкривали природу достовірності доказів, зокрема показань свідка (стор. 38-46 дисертації, стор. 6-7, 9-10 автореферату).

Другий розділ присвячений теоретичним основам уявлень про формування показань свідка та визначення їх достовірності. Дисертантка з початку розглядає особливості формування показань свідків у кримінальному провадженні як складний процес, невід'ємними компонентами якого є нормативно визначені дії слідчого, прокурора, слідчого судді, сторони захисту та суду, спрямовані на одержання показань свідка та визначення їх як джерела доказів для забезпечення прийняття доброякісних процесуальних рішень у

кримінальному провадженні, а також психічні процеси, які передують допиту, проходять під час та відбуваються після нього, розуміння природи яких дає змогу з'ясувати їх достовірність чи неправдивість. Далі вона переходить до визначення поняття достовірності доказів, з'ясування сутності якого дозволило їй визначити достовірність показань свідка як його властивість, яка проявляється у судженні суб'єкта доказування поза розумним сумнівом про повну відповідність цього показання реальним фактам та обставинам, що мають значення для кримінального провадження, сформульованого на підставі оцінки відомостей, які містяться в ньому, щодо наявності або відсутності внутрішніх, зовнішніх протиріч показання з іншими доказами у кримінальному провадженні, неточностей, прогалин та їх змісту. До числа питань, які складають теоретичну основу уявлень про формування показань свідка та визначення їх достовірності дисертанткою віднесені й кримінальні процесуальні гарантії для давання свідком достовірних показань, їх об'єктивної перевірки та оцінки. В якості таких гарантій визначені правовий статус, імунітети свідка, гарантії надання правової допомоги свідку адвокатом, відповідальність свідка, гарантії безпеки свідка, заборони протиправного впливу на свідка, процесуальна форма допиту свідка, гарантії самостійності процесуальної діяльності слідчого, прокурора, безсторонності суду та нормативне визначення вимог до оцінки показань свідка на предмет їх достовірності (стор. 48-118 дисертації, стор. 7-8 автореферату).

Завершується дисертація **третім розділом**, який присвячений розкриттю особливостей з'ясування достовірності показань свідка у кримінальному провадженні. На підставі сформульованого дисертанткою положення що з'ясування достовірності показань свідків полягає у застосуванні під час доказування сторонами кримінального провадження, судом передбачених кримінальним процесуальним законодавством засобів пошуково-пізнавальної діяльності, спрямованих на перевірку й оцінку одержаних показань на предмет правдивості, тобто їх відповідності реальним подіям, що відбулися, у цьому розділі спочатку висвітлене застосування окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій для з'ясування

достовірності показань свідків під час досудового розслідування. Потім дисертантка приділила увагу процесуальним діям пошуково-пізнавального характеру, які можуть здійснюватися під час судового розгляду в суді першої інстанції з метою з'ясування достовірності показань свідка. При чому, окрему увагу приділяючи прямому та перехресному допиту з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. І завершується цей розділ розкриттям особливостей оцінки достовірності показань свідка (стор. 120-193 дисертації, стор. 8-9 автореферату).

Висновки дисертаційного дослідження лаконічно відбивають основні результати роботи та формують чітке уявлення про вирішення дисертантом завдань, що були сформульовані на початку дослідження.

Додатки до роботи містять анкету та результати опитування 191 респондента (18 суддів, 32 прокурорів, 30 адвокатів, 89 слідчих, 22 науково-педагогічних працівників), акт впровадження результатів дослідження в освітній процес, список публікацій здобувача за темою дисертації (стор. 243-259 дисертації).

Автореферат дисертації відображає зміст основних положень дисертації.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації **достатньо повно відображені в опублікованих автором працях, кількість яких у фахових виданнях відповідає чинним вимогам та апробовані на шести науково-практичних конференціях та семінарах.**

Зазначене дає підстави для загальної позитивної оцінки праці Ю.І. Лозинської.

В той же час необхідно звернути увагу на деякі положення дисертації, які потребують врахування, уточнення, або можуть стати предметом дискусії під час її обговорення:

1. На стор. 112-116 здобувач описує систему заходів забезпечення безпеки свідків як складових гарантій, що створюють умови для давання достовірних показань свідком. Вірно вказуючи на стор. 115 дисертації, що ключовою проблемою є незадовільне, а по окремих довгострокових заходах повна відсутність фінансування для їх реалізації, що, безумовно, значною мірою

впливає на створення повноцінних умов для захисту свідка від будь-якого залякування та (або) будь-якого небезпечного наслідку його рішення співпрацювати із правосуддям на рівні спеціальних програм захисту. Вважаємо, що авторці треба було б більше уваги приділити питанню програм захисту свідків з урахуванням зарубіжного досвіду з виробленням пропозицій щодо оптимізації підходів до їх формування шляхом виділення програмних заходів, які потребують мінімальних фінансових витрат держави (наприклад, зміна документів свідку та членам його сім'ї, тимчасовий винайм житла при перевезенні свідка, його родини до іншого населеного пункту для постійного проживання, продаж співробітником правоохоронного органу нерухомого майна свідка за довіреністю, тощо).

2. На стор. 156-159 дисертації здобувач вірно але надто загально описала можливості окремих негласних слідчих (розшукових) дій у з'ясуванні достовірності показань свідка. Вважаємо, що цим процесуальним діям необхідно було б в контексті дослідження приділити більше уваги. Без розкриття відомостей, які складають державну таємницю, необхідно було б описати комплекси негласних слідчих (розшукових) та слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку показань свідка на предмет їх достовірності.

3. На стор. 177-179 дисертації (стор. 13 автореферату) запропоновано обґрунтування внесення змін та доповнень до частини 1 статті 354 КПК України щодо вдосконалення процедури допиту малолітнього або неповнолітнього свідка у судовому засіданні. Ми погоджуємося, що слухними є зауваження здобувача щодо значно більшої, у порів'язанні з повнолітніми свідками, схильності таких свідків до навіювання, відповідно більшим є ризик одержання недостовірних показань від них. Однак, надання можливості здійснювати перехресний допит стороною обвинувачення та захисту є ключовою складовою змагального кримінального провадження в суді. Вважаємо, що зміна форми реалізації засади змагальності, передбаченої у статті 22 КПК України, у запропонованій дисертанткою формі під час допиту малолітнього або неповнолітнього свідка у судовому засіданні обмежуватиме права сторони захисту та обвинувачення.

4. На стор. 184 дисертації здобувач у категоричній формі стверджує що для кримінального провадження в недопустимий за законом спосіб одержати достовірні докази не можна. Якщо дисертантка мала на увазі тільки порушення процесуальної форми одержання доказів, то ми повністю з нею погоджуємося. А якщо, наприклад, особа самостійно приховано зафіксувала за допомогою аудіо-, відеозаписуючих пристроїв приватне спілкування злочинців, а потім надала аудіо-, відеозапис правоохоронному органу і слідчий у встановлений законом спосіб його у неї вилучений. Чи є такі відомості доказами у кримінальному провадженні? З одного боку такі дії цієї особи не є законними, а з іншого, слідчий одержав їх у законний спосіб.

Зроблені зауваження, проте, носять дискусійний та уточнюючий характер, у своїй сукупності не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не перекреслюють позитивного доробку автора у формуванні базових положень з'ясування достовірності показань свідка у кримінальному провадженні.

Текст праці викладено у логічній послідовності, державною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає чинним вимогам до такого роду робіт.

Викладене дає підстави для загального висновку про те, що дисертація Юлії Іванівни Лозинської «Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні» є завершеним самостійним дослідженням актуальної у сучасній юридичній науці теми. В цій праці отримані нові результати, що у сукупності є основою забезпечення розв'язання конкретного наукового завдання, які мають значення для кримінального процесу та практики кримінального провадження, а саме, визначення змісту достовірності показань свідка, критеріїв та засобів її з'ясування. За сутністю й змістом дослідження відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено науковий пошук, та вимогам ДАК України до кандидатських дисертацій, «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року №656, а її

авторка Юлія Іванівна Лозинська заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

ректор Національної академії

Служби безпеки України

кандидат юридичних наук, доцент

С.С. Кудінов

Підпис Кудінова С.С. засвідчую:

учений секретар Національної академії

Служби безпеки України

кандидат юридичних наук

О.В. Бутенко